

Şükûfe Nihal'in *Yakut Kayalar* ve *Çöl Güneşi* Romanlarında “Sindrella Kompleksi”¹

Hatice Nur GÖDE²

Özet

Bağımsızlık, kadınların sosyal yaşamdaki konumunu belirleyen önemli bir unsurdur. Çocukluklarından itibaren ailelerin sınırsız şefkatine ve korumacı tavrına alıştıkları için kadınlar kendi ayakları üzerinde durmayı öğrenemezler. Bu yüzden başlangıçta baba ve ağabeyin himayesindeyken sonrasında sevgili ve kocanın devam ettirdiği bu güvenli ortama sığınmayı isterler. Bu ortam, belirli bir konfor sağlaması sebebiyle bazı kadınlar tarafından tercih edilse de onların bağımsız davranmalarını, kendi kararlarını almalarını ve mücadeleci olmalarını engellemektedir. Bunun sonucunda kadınlar, kendilerine olan sevgi ve saygıyı yitirmekte, mutlak bir otorite ve sığınak olarak seçtikleri bir erkeğin onları sevmesini ve korumasını bekler hale gelmektedir. Bu bağımlılık sebebiyle kendine yabancılaşan kadın, yalnız kaldığında hayatını idame ettiremez, kararlarını alamaz, duygularını kontrol edemez ve mücadele edemez hale gelerek ciddi bir bocalamaya girmektedir. İşte bağımsızlık korkusu olan bu kadınların davranış biçimlerini Collette Dowling ‘Sindrella Kompleksi’ olarak tanımlar. Bu bildiride, Collette Dowling’in ‘Sindrella Kompleksi’ eseri esas alınarak, Şükûfe Nihal’in *Yakut Kayalar* ve *Çöl Güneşi* adlı romanları üzerinde çalışılacaktır. Başlangıçta Servet-i Fünun’un, sonrasında Milli Edebiyat’ın ilkelerine uyarak sanatını sürdüren Şükûfe Nihal, ilk romanını 1928’de yazdıktan sonra *Yakut Kayalar* (1931) ve *Çöl Güneşi* (1933)’ni yazmıştır. Dolayısıyla çalışma esnasında söz konusu eserler kronolojik sırayla ele alınacaktır. “Şükûfe Nihal’in *Yakut Kayalar* ve *Çöl Güneşi* Romanlarında ‘Sindrella Kompleksi’” başlıklı bu bildiri, romanlardaki kadın kahramanlara yönelik bir araştırma olacaktır. Şükûfe Nihal’in romanlarında ideal kadın fikrini hayata geçirdiği kadın kimlikler de dâhil olmak üzere; kadın kahramanların sosyal yaşamları, ruh halleri, korkuları, tercihleri ve bunlara sebep olan etkenler üzerinde durulup söz konusu kuram ışığında incelenecektir. Devrin edebi eserlere yansımaları sebebiyle romanlardan edinilen bulgular dönem kadınının toplumsal konumuyla bağdaştırılıp sonuca varılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sindrella Kompleksi, Şükûfe Nihal, Yakut Kayalar, Çöl Güneşi.

“Cinderella Complex” in the *Yakut Kayalar* and *Çöl Güneşi* Novels of Şükûfe Nihal

Abstract

Independence is an important factor determining the women’s position in social life. Women could not learn to stand on their own feet as they are used to the unlimited compassion and protective attitude of families as of their childhood. Therefore, they are first under the patronage of their father and their brother, then they keep staying in this safe place maintained by the beloved or husband. Although some women prefer this environment due to the comfort, it actually prevents them from acting independently, making their own decisions and strive. Women lose love and respect for themselves and start to expect a man that they choose as an absolute authority and shelter, to love and protect them. The woman alienated to herself because of this addiction became unable to sustain a life herself, make her own decisions, control her emotions and strive when she is left alone. Collette Dowling describes the behavior patterns of these women who are afraid of independence as ‘Cinderella Complex’. In this study, *Yakut Kayalar* and *Çöl Güneşi* novels of Şükûfe Nihal will be studied based on Collette Dowling’s ‘Cinderella Complex’. Şükûfe Nihal continued her works in line with the principles of Servet-i Fünun (Wealth of knowledge) followed by National Literature and she wrote her first novel in 1928, then she wrote *Yakut Kayalar* (1931) and *Çöl Güneşi* (1933). Therefore, these novels were addressed in chronological order. The study called “Cinderella Complex” in the *Yakut Kayalar* and *Çöl Güneşi* Novels of Şükûfe Nihal is the

¹ Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi II. Dil ve Kültür Çalışmaları Öğrenci Sempozyumu’nda sunulmuş bildiridir.

² 1. Öğretim, 3. Sınıf öğrencisi, Erciyes Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı, elmek: haticenurgode@hotmail.com

Göde, H., N.

analysis of the female characters in the novels. Including the female identities in which Şükûfe Nihal realized the idea of ideal woman in her novels; women character's social lives, moods, fears, preferences and the factors were examined in the consideration of the theory. The findings from the novels due to the reflections of the period on the literary workswill be adapted to the social position of the women of the period and will be reached to the conclusion.

Keywords: Cinderella Complex, Şükûfe Nihal, Yakut Kayalar, Çöl Güneşi.

Giriş

Kadının bağımsızlığı geçmişten beri ataerkil toplumlar içerisinde sorgulanmış ve daima negatif bir kanıya varılmıştır. Bu düşünce zamanla bir norm haline bürünerek günümüze kadar ulaşmıştır. Erkeğin, kadını kendine bağımlı olarak görmesinin sebebi toplumdaki baskın konumunu korumayı istemesi şeklinde açıklanırken; kadının kendini duygusal, düşünsel, bedensel ve sosyolojik olarak kısacası hayatının her alanında erkeğe bağımlı olmasının ve bunu isteyerek yapmasının sebebi 'bağımsızlık korkusu'dur. Collette Dowling bu korkuya 'Sindrella Kompleksi' adını verir. Bağımsızlık korkusu, Dowling'in söylemiyle 'Sindrella Kompleksi' yaşam içerisinde belirli bir konfor sağladığı için kadınlar tarafından 'tercih edilir'. Ancak bu konforun kaçınılmaz bir bedeli vardır. Bu bedel, kadının kendi benliğinden uzaklaşması, tek başına kararlarını alamaz ve yaşayamaz hale gelmesidir. Bu durum kadını hem sosyolojik hem de ruhsal açıdan bir varoluş savaşına sürükler (Dowling, 1994: 25). Kısacası, başkasının bakımı ve gözetimi altında olmanın getirdiği konfora duyulan arzunun bedeli, bağımlılıktır.

Bu bildiri de çalışma alanı olarak Şükûfe Nihal'in *Yakut Kayalar* ve *Çöl Güneşi* romanlarının seçilmesinin sebebi, söz konusu eserlerdeki kadın kahramanların hayatlarında birtakım durumların tespit edilmesidir. Bu durumlardan ilki, ataerkil bir toplumun, kadının bağımsızlığı konusundaki normlarıdır. Eril egemen düzen, kadının hiçbir zaman bağımsız olamayacağı kanısındadır. Başka bir durum ise, ailelerin ve yetiştirmeleridir. Kız çocuğu, içerisinde yetiştirildiği konforlu hayata alışıarak bağımlılık edinir.

Şükûfe Nihal (1896-1973) Türkiye'deki kadın hareketi tarihinde önemli yeri olan bir sanatçıdır. Romanlarında, ideal bir kadın tipi yaratma kaygısını taşır. Kadın yaşamında önemli bir sorun olarak kabul gören 'bağımsızlık korkusu' yazarın idealize ettiği kadın tipinin uzak durması gereken bir haldir. Bu çalışmada Şükûfe Nihal'in *Yakut Kayalar* ve *Çöl Güneşi* romanları kronolojik sıraya göre okunup Dowling'in *Sindrella Kompleksi* adlı kuramsal çalışmasından hareketle nitel araştırma metodunun getirdiği yorumlama yöntemi kullanılarak kadın kahramanlar üzerinde tespitler yapılacaktır.

Çalışma beş ana bölümde düzenlenmiştir: İlk bölümde Sindrella Kompleksi ayrıntılı bir şekilde ele alınacak, ikinci bölümde Şükûfe Nihal'in hayatı ve edebî kişiliği üzerinde durulacak, üçüncü bölümde onun söz konusu romanları Collette Dowling'in Sindrella Kompleksi kuramına göre incelenecek, dördüncü bölümde bulgular birleştirilip sonuç ve

tartışma kısmı oluşturulacak, beşinci bölümde ise çalışma esnasında faydalanılan kaynaklar sıralanacaktır.

1. Sindrella Kompleksi

İsmi Collette Dowling'in kitabından alan Sindrella Kompleksi, çağdaş kadında bağımsızlık korkusu anlamına gelmektedir. Aileleri ve özelinde başkalarına bağımlı anneleri tarafından aşırı koruma ve sakınmayla yetiştirilen kız çocukları, büyüdüklerinde de güvenli alanlara sığınmaktan vazgeçememişlerdir. Böylece onlar da tıpkı anneleri gibi birer bağımlı birey haline gelmiş ve bu bir kısır döngü halini alarak kadının hayatında varoluşsal bir sorun olmuştur.

Bağımsızlık, yani kendi ayakları üzerinde durmak, kadına özgürlüğünü bağışlar. Kadının daima rahat ve güvenli bir ortamda yaşam sürmesi, onun benliğini de elinden almaktadır. Dolayısıyla "Güvence, sakat bırakır." (Dowling, 1994: 8) Kadına; güvensiz ve tehlikeli bir özgürlükten, bedelini ödemeye razı olup güvenceye sığınmak daha cazip gelmektedir. Dowling'in Beauvoir'den yaptığı aktarmaya göre kadın, "otantik (içtenlikli) varoluşa soyunmanın içerdiği gerilimden kaçınmak için" (Dowling, 1994: 13) benliğini kaybetmeye razı olur. Çünkü o, "korkuyu göğüsleyip aşmaya alışık değildir. Onu korkutan şeylerden kaçınmaya, küçük yaşlardan itibaren, sadece kendini rahat ve emniyette hissetmesini sağlayacak şeyler yapmaya özendirilmiştir. Aslında özgürlük için değil, bunun tam tersi olan bağımlılık için eğitilmiştir." (Dowling, 1994: 9)

Yani sorunun en başında çocukluk vardır. Ailesine bağımlı bir biçimde son derece korunaklı bir alanda yetiştirilen kız çocuğu, büyüdüğünde de bu güvenli ortamdaki kopamamaktadır. 'Evcilliğe yönelik kadınsı itki', kadının bilinç dışında bulunan bu korunmasız, hassas, çaresiz kız çocuğunun izdüşümüdür. Bir noktaya kadar erkek ve kız çocuklarının aileye bağımlı olması doğal kabul edilebilir. Fakat kız çocukları bunun üzerinde bir bağımlı olma eğilimiyle yetiştirilmiş ve hiçbir zaman kendilerine bakma, kendilerini ortaya koyma ve koruma konusunda özendirilmemişlerdir. Hâlbuki erkekler, doğdukları günden itibaren bağımsız olmak için yetiştirilirler.

Yetişkinliğinde kadın, tek başına ayakta durması gerektiğini fark eder ancak çocukluğundan gelen tedirginliği de yaşamından tamamen çıkaramaz. İşte bu tehlikeli ikilem, 'duruma bağlı olarak' her an birisine yaslanmayı, kaçışa hazır olmayı da beraberinde getirir. Kadın tam bir zorlukla karşı karşıya kalıp mücadele etmesi gerektiğinde başkasına sığınarak bağımlılığını yineler. Bu yüzden hırsı körelir, konfora alışır. Dowling bu durumu 'kurtarılma arzusu' olarak adlandırır.

Bağımlı haldeki kadının, bu sorunun belirtilerini görmezlikten gelmesi, olabildiğince az sorgulaması ve 'katlanması', ondaki kurtarılma arzusunu artırır ama kurtulmak için hiçbir şey

Göde, H., N.

yapmaz, başkasından bekler. Tıpkı masal kahramanı Sindrella gibi. “Belki durum değişir, dedi Sindrella, sonsuza dek ocak külü döken Sindrella.” (Dowling, 1994: 74)

İçinde bir yerlerde artık yetişkin insana uygun bir şekilde, bağımsız olarak yaşaması gerektiğine dair sesleri duyan kadına, özgürlük, korkutucu gelmesine rağmen korkusunu ve güvensizliğini saklamak için bir tür kabuk geliştirir. Bu ‘karşı-fobik maske’ dir. Kadın dış dünyaya, kırılgan ve korunmasız olmadığını, aksine güçlü olduğunu kanıtlamaya çabalamak ve korkularını bastırmak için bu tepkiyi veriyor olsa da; korkularını bile özgürce yaşayamadığı için görünüşte bağımlılığı aşikâr olan bir kadından daha zor durumdadır. Çünkü ‘içsel özgürlük korkusunu’ henüz aşamamıştır.

Gerçek özgürlüğü sağlayacak tek yol, kadının kendi içinden özgürleşmesidir (Dowling, 1994: 24). Ruhsal bağımlılık, kadını engelleyen temel güçtür. Her sorunun bir başkası tarafından ya da kendiliğinden çözülmesini beklemek veya yalnızca korkularını bastırmak için karşı-fobik bir tavır takınmak, kadını özgürlüğünden ve dolayısıyla kendisi olmaktan uzaklaştırır. “Kadını, aklını ve yaratıcılığını tam olarak kullanmaktan alıkoyan ve büyük ölçüde bastırılmış tutumlardan ve korkulardan oluşan bu olguya Sindrella Kompleksi denilmektedir.” (Dowling, 1994: 25)

2. Şükûfe Nihal: Hayatı ve Edebî Kişiliği

2.1. Hayatı

1896 yılında, İstanbul’da dünyaya gelmiştir. Seçkin ve kültürlü bir aileye mensuptur. Babası Doktor Emin Paşa’nın oğlu, eczacı Miralay Abdullah Bey, annesi Nazire Hanım’dır. Ona daima özenli davranan babasının görevi nedeniyle çocukluk ve ilk gençlik yıllarını Anadolu’nun çeşitli yerleriyle Manastır, Şam, Beyrut ve Selanik’te geçirmek durumunda kalır (Argunşah, 2011: 28).

Babası Miralay Abdullah Bey, aydın bir insandır ve kızının da iyi bir eğitim almasını ister. Şükûfe Nihal ilk eğitimini evde özel öğretmenlerden alır. Arapça, Farsça ve Fransızca öğrenir (Argunşah, 2011: 28-29). Fakat onu asıl eğiten ve ufkunu açan, evlerinde yapılan düşünsel tartışmalardır. Henüz on iki yaşında olan Şükûfe Nihal, bu toplantılara gelen misafirlerin sohbetlerinden çok etkilenir. Hatta *Yalnız Dönüyorum* ve *Yakut Kayalar* adlı romanlarında nasıl bu ortamların tesiri altında kaldığını ve o vakitlerdeki hissiyatını kahramanlarının ağzından okuyucuya sunar.

İlk ve orta öğrenimini tamamladıktan sonra İnas Darülfünunu (Kadınlara Mahsus Üniversite)’na devam etmek için birçok zorlukla mücadele eder. Bunlardan ilki, babasının onu evlendirmesidir. Eğitimine engel olacağı düşünülerek İnas Darülfünunu’na kabul edilmemiştir. Üniversiteye devam etmek ve ailesini okuma arzusunun büyüklüğüne

inandırabilmek adına intihara teşebbüs etmiş, 12-13 yaşlarında yazdığı ve yayımlanan ilk yazısı kadınların eğitimi konusunda olmuştur.

Bu girişimlerinden sonra ilk eşinden boşanır ve 4 Kasım 1916 tarihinde Darülfünuna kayıt yaptırmaya hak kazanır. İnas Darülfünunu'nun önce edebiyat şubesinde okur, sonra coğrafya şubesine devam eder ve 1919 tarihinde buradan mezun olan ilk kadın olarak diplomasını alır (Çalışkan, Özey, 2016: 62).

Yazar, üniversiteden mezun olduktan sonra liselerde öğretmenlik yapmaya başlar. “Üniversitenin ilk kadın talebesi ve ilk kadın mezunu olduğu gibi, ilk kadın lise öğretmenidir.” (İlgaz,1973: 5) Çeşitli liselerde tarih, edebiyat, coğrafya öğretmenliği yapar. 1953'te emekli olur ve kendini tamamen edebiyat faaliyetlerine adar.

İlk evliliğini Mithat Sadullah Bey ile çok küçük bir yaşta yapar ve bu evlilikten Necdet Sander dünyaya gelir. Olgunlaştığında, sosyal meselelere olan ilgisinden etkilenecek Ahmet Hamdi Başar ile evlenir ve Günay (Alok) hayata gözlerini açar. Ancak aşkı ilk kez Osman Fahri'de tadar. Bu aşk onun ilham dünyasını da beslemiştir. Eserlerinde bu aşkın izdüşümleri okuyucuya yansır. Faruk Nafiz, Nazım Hikmet ve Ahmet Kutsi Tecer de ona yakınlık duyan isimlerdendir.

Şükûfe Nihal'in henüz çocuk sayılabilecek yaşlarda iken, kadının eğitimi konusunda bir yazı kaleme alması, onun sonraki yıllarda kadın hareketi içerisinde aktif bir konuma sahip olacağına habercisidir. Yazar, Osmanlı'da 1908 Meşrutiyeti ve İstiklâl Savaşı ile belirginleşen 'birinci dalga feminizm' hareketinin önemli isimlerinden olmuş, Türk kadınının toplumsal ve siyasal hayatta hak ettiği yeri kazanması için yapılan çalışmaların içinde yer almıştır (Akagündüz, 2016).

Yaşlılığında Bakırköy'deki huzurevine yerleşen Şükûfe Nihal, derin bir suskunluğa bürünmüştür. “Bir zamanların zarafetiyle hayranlık uyandıran hanımefendisi, çevresini boşaltan dostlarının yerine koltuk değneklerini koymaya başladıktan sonra zaten bir türlü ait olamadığı bu dünyadan yavaş yavaş elini eteğini de çekmeye başlar.” (Argunşah, 2011: 91) Bir sonbahar günü, 24 Eylül 1973'te, huzurevinde herkesten uzak ve yapayalnız halde dünyaya gözlerini kapatır.

2.2. Edebî Kişiliği

2.2.1. Şiirleri

Aydın ailesinin ve evdeki fikrî tartışmaların tesiriyle 8-9 yaşında yazmaya başlayan Şükûfe Nihal hem şair hem de hikâye ve roman yazarıdır. Ancak o şairliği daha çok benimser ve önemser. Çünkü şiir onun için bir “içini dökme yoludur” (Argunşah, 2011: 101). Şiirlerinde samimi bir üslubu vardır. Şairlik serüveninin başlangıcında şiirlerini ferdî konulardan

Göde, H., N.

hareketle yazar. Sonrasında dönemiyle paralel olarak sosyal ve siyasî meseleleri şiirinde işler ancak bunu da samimi bir ‘ben dili’ ile yapar. Son şiirlerinde tekrar bireysel konulara dönüş yaparak aynı ‘ben dili’ ile kendi hissiyatını ve hayal dünyasını yazıya döker. Bu yüzden onun şiir dönemleri üç grupta tasnif edilebilir:

Birinci şiir devresi: Ferdî romantizm

İkinci şiir devresi: Millî romantizmden sosyal realizme geçiş

Üçüncü şiir devresi: Ferdî romantizm (Argunşah, 2011: 107).

Birinci şiir devresinde Servet-i Fünun edebiyatının etkisindeyken aruz vezniyle *Yıldızlar ve Gölgeler* (1919)’i, ikinci şiir devresinde Millî Edebiyat’ın ilkelerine uyum sağlayarak *Hazan Rüzgârları* (1927), *Gayya* (1930) ve *Şile Yolları* (1935)’ni, üçüncü şiir devresinde “edebiyattaki memleket duyarlılıklarının modası geçince” (Argunşah, 2011: 103) *Su* (1933), *Sabah Kuşları* (1943) ve *Yerden Göğe* (1960) adlı kitaplarında toplanan şiirlerini kaleme alır.

2.2.2. Hikâye ve Romanları

Hikâye ve romanlarını da şair kimliğiyle kaleme alan Şükûfe Nihal, biri tefrika olarak kalmış altı roman yazmış ve hikâyelerini de bir kitapta toplamıştır (Argunşah, 2011: 211). Yazar edebiyatı bir iç dökme yöntemi olarak gördüğü için hikâye ve romanlarının içeriğinde yazarın hayatından izler bulunmaktadır. Okur, yazarın duygu ve düşüncelerini eserleri vasıtasıyla öğrenebilir.

Sanatçının romanları, konularına göre iki grupta toplanabilir. Birinci grup; ferdî muhtevalı romanların olduğu devirdir. *Renksiz İstirap* (1928), *Yakut Kayalar* (1931), *Çöl Güneşi* (1933) bu devre dâhil edilebilir. İkinci dönem ise *Yalnız Dönüyorum* (1938) ve *Çölde Sabah Oluyor* (1951) ‘un yayımlandığı sosyal muhtevalı romanlar dönemidir. *Tevekkülün Cezası* (1928), Şükûfe Nihal’in 1928’e kadar yazdığı hikâyelerin bir kısmını içeren tek kitaptır.

3. Yakut Kayalar ve Çöl Güneşi Romanlarında “Sindrella Kompleksi”

3.1. Yakut Kayalar

3.1.1. Romanın Özeti

Romanın başlangıcında kahraman, “tembel, manasız kadınlara”³ (YK. 56) döndüğü günden beri âdet edindiği öğle uykusundan bir ney sesiyle uyanır. Bu ney sesini uzun uzun sorgular ve onun, artık hayatta olmayan sevgilisinin mezarından geldiğini düşünür. Sevgilisine duyduğu özlemi ve onun ölümünden sorumlu tuttuğu kişilere hissettiği nefreti dile getirir. Ardından on sene öncesini hatırlayarak ney sesinin, sevgilisi ile arasındaki manasını anlatır. Arkadaşlarıyla birlikte gezerlerken yol kenarında yanık bir ney sesinin yükseldiğini duyarlar.

³Şükûfe Nihal, *Yakut Kayalar*, Kitap Yay., İstanbul, 2008 (Bu makalede *Yakut Kayalar*, YK şeklinde kısaltılmıştır. Ayrıca romana ait sayfa numaraları kitabın bu baskısına aittir.).

Arkadaşları aldırılmaz ancak kahraman ve sevgilisi farkında olmadan durup dinlerler. Kahraman, aşklarının burada doğduğunu dile getirir ve haykırarak, katılarak ağlar. Evden kaçıp sevgilisinin öldüğü hastaneye gittiğini söyler.

Bu girişin ardından roman zamanında geriye sıçrama olur ve kahraman beş yaşından itibaren yaşadıklarını hatırlamaya başlar. Kahraman çocukluğunda zarif ruhlu, kırılğan, sanata duyarlıdır. Annesi ve babası yegâne çocuklarını el üstünde yetiştirmiş, “nazlı küçükhanımı mektebe bile” (YK. 61) vermemişlerdir. Evde, özel sayılabilecek nitelikte bir eğitim görmüştür. Bir sanatkar ile evlenebileceği hayalini kurarken ailesi onu, amcasının sanatla hiçbir ilgisi olmayan oğluya 15 yaşında evlendirmek ister. Bütün itirazlarına rağmen ailesinin ısrarı üzerine nişanlanmaya mecbur kalır. Hayalindekinden bambaşka bir insanla nişanlı olmasının verdiği üzüntüyü, ilişkileri daha sonra aşka dönüşecek olan yakın arkadaşı dindirir. Bir gün Boğaz’da gezerlerken “kızıl, canlı, şeffaf kızıl, yakut kayalar” (YK. 78) görürler. Genç kız arkadaşına boyalarını alıp orayı resmetmesini söyler.

Nişanlanalı iki sene olduğunda ailesi, kahramana artık evlilik vakitlerinin geldiğini söyler. Ancak o henüz buna hazır değildir. Evliliği istememesine rağmen birkaç gün sonra yakın arkadaşının yaptığı aşk ilanına da itiraz eder. Çünkü ailesine verdiği söz ve toplumun yargılarından korkması onun duygularıyla hareket etmesine izin vermemektedir. Genç kız bu aniden gelen aşk itirafı ile artık arkadaş da kalamayacaklarını düşünüp bir daha görüşmeme isteğini dile getirir ve bu istek üzerine sevgilisi şehri terk eder. Birkaç kez mektuplaşmalar ancak kahraman sevgilisine mektupları eve göndermemesini söylemesine rağmen o gönderir. Gelen mektubu babasının okur bu durum karşısında öfkelenen genç kız, sevdiği adamla bütün ilişkisini keser.

Birkaç ay sonra babasının ölümünün ardından sevmediği kocasını evden gönderir ve dört yıl boyunca annesiyle birlikte yaşar. Kahraman dört sene boyunca vaktini pencere kenarında “elleri çenesine dayalı; gözleri, yaprakları nadiren çevrilen bir kitaba dikilmiş olarak” (YK. 102) geçirir.

Bir gün sevgilisinin intihar ettiği, ölmediği ancak ruh sağlığının bozulduğu, tedavi için tekrar İstanbul’a getirildiği haberini alır. Hiçbir tepki vermez. İyileştiği, ancak bu sefer de farklı bir hastalığa yakalandığı, onu çok görmek istediği haberini alır, yine tepki vermez. Ancak öldüğü haberini aldığı zaman, gözlerinden iki damla yaş dökülür. O günden sonra bir başkalaşım geçirmiş, “yaşamının, yiyip içmekten, uyuyup kalkmaktan başka manasını bilmeyen, emelsiz, gayesiz kadınlar vardır ya, işte tıpkı onlar gibi” (YK. 105) olur.

Dört sene daha geçer. Bir bahar akşamı uyanırken işittiği ney sesi üzerine evden kaçarak sevgilisinin öldüğü hastaneye gider ve sevgilisi gibi derman arayan insanlara yardım etmek için orada hemşire olur.

Göde, H., N.

Bir gün sevgilisini hatırlamak adına Boğaz'a gider. Gözü yakut kayaları arar ancak bir türlü rastlayamaz. "Dünyanın kara taşlarını, topraklarını ona yakut kayalar şeklinde gösteren füsunu" (YK. 107) artık kaybettiğini anlar.

3.1.2. Yakut Kayalar Romanının Kadın Kahramanlarında "Sindrella Kompleksi"

3.1.2.1. (İsimsiz) Kahraman

Romanın asıl kahramanıdır ancak eser içerisinde adı belirtilmemiştir. Ailesinin tek çocuğudur. Bu yüzden el üstünde yetiştirilmiştir. Ona doğduğundan beri en iyi hayat şartları sunulmuştur. Özel bir odası, kendisiyle devamlı ilgilenen bir dadısı vardır. O kadar ihtimam gösterilir ki okula dahi gönderilmeyip evde özel ders alarak eğitimini tamamlar. "Bu nazlı küçükhanımı mektebe bile vermediler. Evde oldukça iyi bir tahsil yaptım." (YK. 61) Dolayısıyla kahraman, çocukluğunu daima evde geçirir.

Bütün insanlarda olduğu gibi her şeyin başlangıcı kahramanın çocukluğudur. "Bağımlılık eğitimi kızın yaşamında çok erken başlar. Erkek bebekler, kız bebeklerden daha çok ve daha sertçe kucağa alınır. Kızların güç ve olgunlaşma açısından erkeklerden daha çok gelişmiş olmasına karşın, kızların daha hassas olduğu düşünülür. Daha az fiziksel uyarım aldıkları için, yaşamın ilk yıllarında keşfetmeye yönelik maceralar konusunda erkeklerin aldığı aynı teşvikleri almıyor olabilirler. Ebeveynleri, daha beşikten çıkar çıkmaz kız çocuğunun güvenliği konusundaki kaygılarını dile getirmeye başlar." (Dowling, 1994: 111-112) Romandaki kadın kahraman da ailesinin kaygısı ve bakımıyla onlara bağlanır, onların kendisini mutlaka güvende tutacağını, hayati ihtiyaçlarını karşılayacağını bilir ve özerklikten giderek uzaklaşır. Nasıl olsa "Ağladığımda derhal yardıma gelecekler." (Dowling, 1994: 112) düşüncesi sistemli olarak pekiştirilirken "annem, babam beni şımartacak kadar seviyorlar." (YK. 61) cümlesiyle bu durumu farkında olduğunu belirten küçük kız, artık bağımlılığı 'öğrenmiştir'.

Bu özenin, minik kız çocuğuna bağımlılığı öğretirken aynı zamanda onun karakter gelişimini de etkilemesi kaçınılmazdır. Kahraman; kırılgan, hassas, narin, duygusal, en ufak bir şeyde ağlayan bir çocuk olmuştur. Evde aldığı özel eğitim sayesinde birikimini oluşturmuştur ancak duygusal bir yapıya sahip olduğu için sadece sanat ile ilgilenmektedir. Kahraman bu eğilimini "Bin türlü heyecanım, ihtirasım var. Sanat hepsini bastırıyor. Derslerden artan bütün saatlerimi edebiyata, musikiye, resme hasrediyorum." (YK. 61) şeklinde anlatır. Henüz beş yaşındayken onu uykusundan uyandıran bir keman sesi duymuş, gözleri bulutlanmış ve kalbi titremiştir. Hatta altı-yedi yaşındayken işittiği bir müzikten dolayı babasının dizine kapanıp hıçkıra hıçkıra ağlar. Böyle duygusal bir karakter yapısına sahip olan, "kanatları her an onu taşıyamaz hale gelebilecek narin kelebek" (Dowling, 1994: 117) ailesi tarafından, sanattan başka onu üzebilecek ve ağlatabilecek her şey kaldırılır.

İyi bir eğitim alan ve sanata da duyarlı bu kırılğan çocuk, daima okumaktadır. Esasında okumak, insanın ufkunu açan bir eylemdir ve onu özgürlüğüne uçurabilir. Bu genç kızın da yaşlılarına göre ufku gayet açık ve bakış açısı farklıdır:

(...) Bütün o küçükhanımlar bana birer taşbebek gibi geliyor. Arkadaş olamıyorum. Benim lacivert etekliğim, beyaz bir bluzum var. Bir kurdela ile toplanmış saçlarım, boyasız yüzüm var. Onlar ipekler, danteller içinde. Onlar boyalar, sürmeler içinde... Ben hayatın geniş ufuklarına zincirsiz kanat açmak istiyorum. Başımda azametli gayeler, kalbimde engin ihtiraslar, ruhumda derinden derine uğuldayan kasırgalar var. Onlar... Onlar hülyalarını sarı yaldızlı, pembe atlaslı bir gelin odasının içinde, tellerini takarak, duvaklarını örterek bir kukla olacakları güne bağlamışlar... (YK. 62).

Kahramanın bu sözleri, onun ailesine maddi ve manevi bağımlı bir kişilik olmasıyla çelişmektedir. Sadeliği, sanata ve ilime verdiği önem, birtakım amaçlarının oluşu onu ideal kadın olmaya yaklaştırırken, yaptığı ‘tek’ eylemin yalnızca okumak ve sanatın coşkusuna kapılmak olması, bunlardan başka hiçbir endişesinin olmaması onu bağımlı kadın olmaya yaklaştırmıştır. Çünkü her insan gibi onun da temel hayati ihtiyaçları vardır ve o bu ihtiyaçların ailesi tarafından karşılanacağından emin yaşamını sürdürmektedir.

Bu durum, Sindrella Kompleksi’nin önemli belirtilerinden olan ‘tehlikeli ikilem’dir. “Aynı anda hem bağımlılıktan hem de bağımsızlıktan nefret edip korktuğu nevrotik bir çıkmaza umutsuzca takılmak” (Dowling, 1994: 20) olarak tanımlanan ‘tehlikeli ikilem’ üzerine kadın, ‘kurtarıma arzusunun’ engel olamaz. Bağımsız, özgür olmayı ister ama özgürlüğün getirdiği sorumluluklardan kaçır ve önceki konforunu arar. Aynı anda hem bağımsız, hem de güvende olmayı arzular. Bu bir kısır döngü halini alır.

Bu narin ve bağımlı kız evlilik hayalleri kurmaya başladığında, evleneceği kişinin hayaline manevi olarak bağlanmıştır: “Ancak bir sanatkârla evlenebilirim.(...) Renkler, sesler arasında, bütün maddi ihtiraslardan uzak, mütevazı, basit, lakin en zengin sanat zevkleri içinde, başımız dönerek yaşayacağız. (...) Sanatkâr arkadaşımı o kadar iyi tanıyorum ki! Ona o kadar çok ısındım ki! Beni ondan artık kimse ayıramaz...” (YK. 65) Aslında onun için kişi önemli değildir, yalnızca belirlediği özelliklerde biri olmalıdır. Manevi bağımlılık ihtiyaçlarını karşılamalı, onunla benzer niteliklere sahip olmalı, onu sevmeli ve korumalıdır. Hayalindeki evlilikten maddi hiçbir beklentisi yoktur çünkü hâlihazırda ailesi zaten bunu karşılamış ve daima karşılayacaktır.

Ancak işler istediği gibi gitmez ve biraz daha büyüdüğünde ailesi tarafından hayallerindeki ideal erkeğe çok uzak olan kuzeni ile evlendirilmek istenir. Bütün hayalleri yıkılan kahraman bu evliliği istemediğini dile getirir. İhtimamla yetiştirildiği için her istediğinin olmasına alışmıştır ancak her ne kadar çırpınsa da bu sefer öyle olmayacaktır. Çünkü bağımlı olduğu için tıpkı “korunma karşılığı sahibinin önünde elpençe duran köleler” (Dowling, 1994: 108) gibi ailesinin isteklerini yerine getirmek zorundadır. Ebeveyni tarafından çocuk muamelesi görmesi ve ona bakmakla yükümlü olduklarını düşünmeleri sebebiyle, kızlarının da

Göde, H., N.

kendilerinin sözünü dinlemesini isterler. Bu yüzden onun fikirlerini “Bunlar hep çocukluk” (YK. 67) diyerek dikkate almazlar. Kahraman, baskıların karşısında direnemez ve hayallerini çöpe atıp bu evliliği kabul etmek zorunda kalır. Burada bağımlılığın; kişinin kendi kararlarını alamaması, kendi kendine düşünememesi doğrultusunda ne denli zarar verdiği görülür. Kişi kendi kararlarını alamadığı, hiçbir kontrolünün olmadığı bir çevrede “yeterince uzun süre kalırsa tepki vermekten vazgeçer. Buna ‘öğrenilmiş çaresizlik’ denir.” (Dowling, 1994: 119) Kahraman da çevresi tarafından dayatılan bütün istekleri kabul eder ve depresyona girer.

Hayal dünyasına bu denli bağımlı olan bir birey, hayallerinin elinden alınmasıyla birlikte boşluğa sürüklenecektir. Kahraman istemediği biriyle nişanlandığında âdetta hayattan kopar, annesinden babasından ve toplumdan nefret ederek içine kapanır. “Benim kâinatı aşan hür kanatlarım vardı. Bu, yapısı sade maddeden olan mahlûk karşıma çıktığı gün, ben toprağa zincirlendim.” (YK. 68) Burada Collette Dowling’in gerçek özgürleşme ile ilgili tespitleri doğrulanır. “Özgürleşmede tek gerçek hedef, kadının kendi içinden özgürleşmesidir.” (Dowling, 1994: 25) Kahraman kendini her ne kadar özgür hissetse ve bağımlılığının farkında olmasa da özgür olmadığı bir gerçektir. Kadının gerçekten özgür olabilmesi için, kendi kendine bağımlılık sorununu çözmesi gereklidir.

Onu bu evliliğe zorlayan “Bu vaziyet iyi değilmiş. Babamın yüreğine inermiş. Âlem bize ne dermiş?” (YK. 88) gibi tehditler neticesinde, babasının yüreğine inmesinden çok, buna sebep olduğunda toplumun ona göstereceği tepkiden çekinerek nişanlandığı için özellikle babasından ve toplumdan nefret etmektedir. Fakat duyduğu bu nefret kadar, onlara bağımlıdır da. Ahlaki kararları dinin ve toplumun, dünyalık kararlarını da babasının vermesine alışkındır. “Yeter ki birisi versin” ve o bu sorumluluğun getirdiği kaygıdan uzaklaşsın (Dowling, 1994: 74).

Bu evliliğin olması konusunda en çok baskı yapanlardan biri de kahramanın babasıdır. Çocukken kızını destekleyen, onun eğitimine önem veren, evdeki sohbetlere kızının da katılmasına müsaade eden baba, kızı büyüdüğünde onu istemediği biriyle evlenmeye zorlar. Kahramanın, “Babam, o bana ilk sevgiyi öğreten insandı. Şimdi... Onunla da aramda buzlu bir cam kapandı.(...) Beni kendi halime bırakmış, benden vaz mı geçmiştiler? Beni serada yetiştirir gibi büyüttükten sonra...” (YK. 75-76) sözleriyle boşluğa düştüğü ve bocaladığı görülür. *Sindrella Kompleksi* kitabında bu durum ‘babanın ihaneti’ olarak geçer. “Sık sık baba, kızını, kendisini geçeceğinden korkmaya başladığı bir noktaya kadar teşvik etmektedir. (...) Çoğu durumda, ergenlik döneminde kızından uzaklaşan baba, daha önce ona her türden zihinsel teşvik sağlayan babadır. (...) Zihinsel (entelektüel veya yaratıcı alanda başarı kazanmaya başlayan birçok genç kadın, babalarından gördüğü olanca desteğin birdenbire ve hiçbir uyarı olmaksızın geri çekildiği bir durumla karşılaşır. Bu bir şoktur ve daha derin bir

düzyeyde ihanet olarak algılanır.” (Dowling, 1994: 125-126) Kahramanın yaşamdan soğumasının ve babasından nefret etmesinin başka bir sebebi de bu olmalıdır.

Kahraman depresyon içerisindeyken aradığı aşkı bulur. Hayallerinde çoktan ona bağlandığı için onu gördüğünde, birlikte vakit geçirdiklerinde bağımlılığı kolayca pekişir. “Kâinatı taş parçası halinde gösteren bir rüyadan aylmış gibiyim. İçimde tatlı bir ağlamak ihtiyacı var. Duygularım tereddüt içinde birer birer uyanıyor. Yepyeni bir ruhla uyanıyorum. Yıkılan bir dünyadan kurtulmuş gibi... İçimde dünyaya ilk doğan insanın hayreti, şuursuz sevinci, taze ruhu var. (...) Hayat ne güzel! (...) Ben artık ruhu zincirlenmiş, esir, mahkûm bir çocuk değilim.” (YK. 76-77) Kahraman bağımlı olmaya öyle eğilimlidir ki, babasının ihanetiyle düştüğü boşlukta depresyona girip hayatını karartırken onu bu karanlıktan, “hayatı tek başına yaşamak azabından ölmekten” (YK. 79) kurtaracak birisini, tıpkı Sindrilla’nın prensini beklediği gibi bekler. Kurtarılır da. Hatta sıradan kayaları yakut rengi görece kadar mutlu edilir. Hayata tekrar dönmesi için yalnızca başka birine bağlanması yeterli olmuştur. Fakat bahsettiği özgürlüğe gerçekten ulaşabilmenin yolu o karanlıktan geçmektedir. Dowling bu durumu şöyle açıklar:

Bir zamanlar o kadar emin olduğumuz her şey, sanki heyelanla aşağı yuvarlanan toprak gibi ufalanır, bu da hiçbir şeyden emin olmamamıza ve dehşete kapılmamıza yol açar. Eski ve modası geçmiş bu destek yapılarının sersemletici kaybını yaşamak, gerçek özgürlüğün başlangıcı olabilir. Ama bunun ürkütücü olması telaşla geri kaçmamıza, güvenli, tanıdık, bildik bir yere sığınmamıza neden olabilir. İlerleme fırsatımız varken neden geri çekilme eğilimi gösteriyoruz? Çünkü kadınlar, korkuyu göğüsleyip aşmaya alışık değildir. Bizi korkutan şeylerden kaçınmaya, küçük yaşlardan itibaren, sadece kendimizi rahat ve emniyette hissetmemizi sağlayacak şeyler yapmaya özendirildik. Aslında özgürlük için değil, bunun tam tersi olan bağımlılık için eğitildik (Dowling, 1994: 9).

Romanda bağımlılığı pekişen kahraman, onu kurtaran sevgilisine hayrandır. Hayalindeki eş kalıbına çok iyi uyum sağlamıştır. Ona bağlandığı, onun tarafından ilgi gördüğü için mutludur. “Bizi anlayanın, bir kalp arkadaşı olmazsa, bir baba, bir dost, bir kardeş olmasına da razı oluruz. Ruhumuzun kavrulmaya, tutuşmaya, hiç olmazsa ısınmaya ihtiyacı vardır. Kalbimize sıcaklığını akıtan bu varlık, erkek kadın ne olursa olsun bizi teselli eder. Hayatta yalnız olmadığımızı biliriz. Bu yaşamak için lazım olan kuvvettir.” (YK. 78) Bu düşünceleriyle, mevcut düzeni meşrulaştırır ve bağımlılığı doğal bir durum olarak algıladığını açıkça belirtir.

Tıpkı kendisi gibi sevgilisi de yavaş yavaş ona bağlanmaktadır. “Bu güzel arkadaşlık, bu candan kardeşlik bizi gün geçtikçe birbirimize bağladı durdu. Birbirimizi görmediğimiz günler sıkıntılı, manasız görünmeye başladı. (...) Dünyada bir eşi daha olmayan kuvvetli bir arkadaş rabıtası bizi bağladıkça bağlıyor. Onu gördüğüm günleri değil, görmediğim günleri sayabiliyorum. Sanat duygusunun birleştirdiği ruhlar nasıl çelik bağlarla bağlanıyorlar... O, ne yaşatıcı kuvvet ki ölen ruhları hayata iade ediyor.” (YK. 84) Karakterleri birbirleriyle çok yakın olan bu “kendini tekrarlayan, öldürücü bir dansla kenetlenmiş iki gri figür” (Dowling,

1994: 161), neredeyse birbirlerine aittir. *Sindrella Kompleksi*'nde bu, 'kaynaşma' ve 'kaynaşmalı kimlik' olarak tanımlanır:

Evlilik psikolojisi literatüründe 'kaynaşma', eşlerden birisinin veya her ikisinin birden ayrı veya yalnız olmaktan korktuğu, ulaşılmaya çalışılan bir 'kaynaşmalı kimlik' uğruna kendi bireysel kimliklerinden vazgeçtiği bir ilişkiyi tanımlamak için kullanılmaktadır. 'Onun düşüncelerini okuyorum', 'her konuda benzer şeyleri düşünüyoruz' ve 'birbirimizin duygularını gerçekten hissedebiliyoruz' türünden ifadeler yakınlığı değil, yetişip kendi başına ayakta durma korkusunu yansıtır. Asalakça bağımlı (symbiotic) bir şekilde bir başkasıyla kaynaşma arzusunun kökleri, çocuklukta, annenin 'karnına tekrar dönme' arzusunda yatar. Henüz kendi kimliğinden emin olmayan ve ayrılma konusunda kaygı duyan ve ayrı bir varoluşun farkında olmadığı, bunun yerine her şeyi kapsayan koruyucu anneyle kaynaştığı bebeklik dönemine gerilemeye itilen genç çocuğun gelişiminde ilk ayrılma evresi ruhsal açıdan tehlikeli bir dönemdir. (...) Joan Wexler ve John Steidl, eşleriyle kaynaşmaya çalışan erişkinlerin, emekleme çağındaki çocuğunkine benzer bir gerilemeci dürtüyü yaşadığına inanıyor. 'Özerklik konusunda ikircikli olan, ayrılıklarından korkan ve kendilerini muhtaç ve yalnız hisseden bu insanlar', diyor Wexler ve Steidl, 'bir bebeğin annesiyle yaşadığı ilkel, kesintisiz empatetik ilişkiyi özler ve eşlerinde bunu tekrar yakalamaya çalışır. Bu kaynaşma çabası, kaynaşmaya, hiç yalnız kalmamaya ve ayrılığı veya farklılığı yadsımaya yönelik bir girişimdir.' (Dowling, 1994: 161).

Kahraman sevgilisini baba ve toplum korkusu için reddettiğinde, ikisinin de hayatları altüst olur. Sevgilisi hastalanır ve ölür, kahraman ise âdeta yaşayan bir ölü haline bürünür. Bu iki ölüm için de devamlı toplumu suçlar. Ancak zaten kaynaşmalı bir ilişkide, "gelişmeye veya değişmeye yer yoktur." (Dowling, 1994: 179) Bu yüzden kaynaşmalı ilişkiler yıkılmaya eğilimlidirler. Eserde de görüldüğü gibi, en ufak bir ayrılıkta ilişki biter. Çünkü "diğer kişi yanında yoksa bile ilişki kaybedilmiş gibi hissedilir ve bu da kişinin kendi özünü kaybetmesi olarak yaşanır. Tam bağımlılık, birliktelik olarak yorumlanır." (Dowling, 1994: 179)

Eserin kahramanı da sevgilisi öldüğünde özünü kaybeder, "Ben ondan sonra yeni bir istihale (başkalaşım) geçirdim. Eskisine benzeyemedim, fakat durgunluklarım geçti. Bayağı, basit bir ev kızı oldum. Yaşamamın yiyip içmekten, uyuyup kalkmaktan başka manasını bilmeyen, emelsiz, gayesiz kadınlar vardır ya, işte tıpkı onlar gibi oldum. Sanki ben böyle yaşamak için yaratılmıştım!" (YK. 104-105) Evde kitap okumadan, sanatla ilgilenmeden duramayan kahraman; bağımlı olduğu sevgilisi gittiğinde boşluğa düşmüş ve kendini kaybedip bambaşka biri haline gelmiştir.

Birçok sanat dalıyla ilgilenen, özel ve iyi bir eğitim alan kahraman, sevgilisini hatırladığında onun öldüğü hastaneye gidip hemşirelik yapmaya başlar. Bu *Sindrella Kompleksi*'nde 'başarı uçurumu' şeklinde tanımlanır. "Dr. Symonds, üst mevkilere gelmiş kadında, kendini kısıtlama sorununun yaygın olduğunu gözlemiş. Kendi doğal yetenekleri açısından birçok kadın, sakatlanmış, potansiyellerini tam olarak gerçekleştirme yetisinden yoksun gözükmetedir." (Dowling, 1994: 39)

Yakut Kayalar'ın tek kadın kahramanı, iyi bir kültürel donanıma sahiptir. Buna rağmen ailesine ve sevdiği adama hem psikolojik hem de sosyolojik olarak bağlanmıştır. Dolayısıyla bu kahraman, *Sindrella* kompleksli bir kadın olarak değerlendirilebilir.

3.2. Çöl Güneşi

3.2.1. Romanın Özeti

Eser, Sedat Bey'in evindeki bir davetin tasviriyle başlar. Davette Müeyyet ve Zehra da bulunmaktadır. Yazar Müeyyet'in şu sözleriyle Müeyyet ve Zehra arasındaki farkı eserin en başından okuyucuya sunar: "Senin işlerinden de bıktım usandım. Ne diye kendini yoruyorsun anlamıyorum ki! Açmışsın, kimsesizmişsin gibi çalışıp duruyorsun! Yüzüne bir damla boya olsun sürseydin ne olurdu? Nasıl kadınsın sen de?" (ÇG. 114)⁴

Zehra'nın perspektifine Cemal Fahir'in girmesiyle Çöl Güneşi Feriha, eser kadrosuna eklenir. Ona âşık olan Sedat Bey ve Nihat Bey de anlatılır. Feriha'nın da davete katılmasıyla birlikte herkes onunla dans etmek ister.

Zehra ve Feriha davette karşılaştıklarında, Müeyyet ve bu ikisinin çocukluk arkadaşı oldukları anlaşılır. Oturup birbirlerine hayatlarından bahsederler. Zehra çalışmaya başladığını anlatır. Müeyyet'in evlenip bir çocuk doğurduğu ve Feriha'nın da çocuk yaşta evlendirildiği bilgisi verilir. Davet biterken Feriha arkadaşlarını evine davet eder, ancak Müeyyet Konya'ya gideceğini söyler. Bundan sonra eser artık Zehra'nın Müeyyet'e yazdığı ve içeriğinde Feriha'nın ve kendisinin hayatının anlatıldığı mektuplar ile devam eder.

Mektuplarda Zehra ilk olarak Feriha'nın âşıkları olan Sedat Bey, Cemil Fahir ve Nihat Bey'den bahseder. Bu sırada kadının konumuna dair fikirlerine de yer verir.

Bir gün Zehra, Feriha'nın evine gider. Feriha'ya karşı olan bütün önyargılar bu düzenli ev ile birlikte zihninden silinir. Akşam kızı İnci uyuduğunda, Zehra'ya hayatını anlatmaya başlar. Bu hikâyeyi Müeyyet de öğrenmek isteyince Zehra Feriha'nın hatıra defterini onun da onayıyla Müeyyet'e yollar. Burada bir geriye dönüşle birlikte Feriha'nın hayat hikâyesi verilir.

Feriha on iki yaşında ailesinin isteğiyle nişanlanmış, on üç yaşında nikâhlanmıştır. Ancak ara sıra arkadaşlarıyla gizli gizli bebek oynar. Üç sene sonra kızı İnci doğar. Ona da tıpkı oyuncak bebeklerine baktığı gibi ilgilenerek bakar. Kocasını iş sahibi olur, maddi durumları iyileşince ailecek evden ayrılırlar. Bir süre sonra kocası Avrupa seyahati bahanesiyle üç sene Fransa'da kalır ve başka bir kadın ile beraber geri döner. Feriha ve kocası ayrılırlar. Babası ve annesi de öldüğünde Feriha artık hayatın ortasında yapayalnız kalmıştır. Başka bir eve taşınıp tifoya yakalandığı sırada hayatına Haluk girer. Haluk Feriha ile ilgilenir, ona bakar ve bir süre sonra da ona âşık olur. Feriha da onun aşkına karşılık verir. Geleceğe dair birçok hayal kuran çifti ayıran etken ise Haluk'un, İnci'yi bu hayaller içinde fazlalık olarak görmesidir. Feriha

⁴ Şükûfe Nihal, *Çöl Güneşi*, Kitap Yay., İstanbul, 2008 (Bu makalede *Çöl Güneşi*, ÇG şeklinde kısaltılmıştır. Ayrıca romana ait sayfa numaraları kitabın bu baskısına aittir.).

Göde, H., N.

bunu fark ettiğinde Haluk'tan ayrılır. Bu gelişmeden sonra artık erkeklerin kalplerini inciterek onlardan intikam alma peşine düşer.

Bu sırada Zehra da kendi hayatından bilgiler verir ve toplumsal cinsiyet eşitliğine dair fikirlerini sunar. Eş adayları olan Hasan ve Suat'ı ve onlar hakkındaki düşüncelerini Müeyyet'e anlatır.

Zehra, Cemal Fahir'in Feriha'ya olan aşkına inandığından Feriha'yı onunla evlenmeye ikna eder ancak Cemal Fahir artık Feriha'ya ulaşmış olduğu için bunu umursamaz. Feriha, Nihat ile evlenmeyi kabul eder ancak Nihat onunla evlenmeye gönüllü değildir ve onu daima oyalar. Bunun üzerine Feriha hastalanır ve diğer âşığı Sedat Bey ile evlenmeye karar verirler. Fakat bu sefer de Feriha evliliğe engel olur çünkü Sedat Bey zengin biridir ve onunla evlenirse daima onun himayesinde kalacaktır. Feriha artık erkeklerin himayesinde saklanmanın faydalı olmayacağını fark edip kendi ayakları üzerinde durmayı arzular. Zehra'nın da desteğiyle bir elişi mağazası açar böylece genç kızlara da iş alanı yaratmış olur.

Feriha'nın hikâyesine paralel olarak Zehra'nın hikâyesi de devam etmektedir. Zehra, tıpkı kendisi kadar geliri olan, ideallerine uygun bir karaktere sahip olan Selim ile evlenmeye karar verir. Hayallerini, geleceğe dair planlarını, toplumsal cinsiyet eşitliğine uygun aile ideallerini anlatır. Çok geçmeden onunla evlenir.

3.2.2. *Çöl Güneşi Romanının Kadın Kahramanlarında “Sindrella Kompleksi”*

3.2.2.1. *Feriha*

Eserin asıl kahramanı olan Feriha, aynı zamanda romana da adını veren kişidir. İstanbul'un Şişli semtindeki her erkek bu güzel kadına âşıktır. Âşıklarının kalbini yakıp kavurduğu için bütün İstanbul'da ona 'Çöl Güneşi' denilir. Dışarıdan neşeli ve umursamaz imajı verir ancak görüldüğü gibi değildir. Çocukluğunda, ailesi tarafından hiç tanımadığı biriyle nişanlandırılmış ve ona fikri sorulmadan okuldan alınmıştır. Hâlbuki o, bir gayesi olan, hayata diğer kızlardan farklı açıdan bakan bir çocuktur. Yetiştiriliş tarzı dolayısıyla ailesine sağlıksız ölçüde bağımlıdır. Ailesi onu küçük yaşta nişanlandırmak ve okuldan almak istediğinde hiçbir şeyden haberi yoktur. Ailesi; 'artık o kadar özgürce yaşamamalıdır, bir erkeğin partneri olması onun için daha uygundur' düşüncesindedir. Öyle de olur. *Sindrella Kompleksi*'nde bu durum 'ergenlik: kadınlıktaki ilk kriz' başlığı altında açıklanır. Bu kriz,

Kızlara özgü olan bir gelişim evresidir. Kızlar, on iki on üç yaşına kadar, istedikleri şekilde davranmakta az çok özgürdür. Ama ergenlikle birlikte kapan daralmaya, tuzağın kapısı kapanmaya başlar. Artık genç kızdan yeni ve özel davranışlar beklenir. Erkeklerle olan 'başarısı' için örtülü bir şekilde (sık sık da açıkça) ödüllendirilecektir. Kızı yaşamın diğer alanlarında ne kadar başarılı veya başarısız olursa olsun, erkeklerle çıkmayan on beş yaşındaki bir kızın annesi kaygılanmaya başlar. Kızını, bir karşı cins partneri olma yönünde nazikçe, ama güçlü bir şekilde iter. Kaçınılmaz bir şekilde kızın aldığı mesaj daha yüksek sesle ve daha net dile getirilir: erkeklerle fazla rekabet etmek iyi değildir. İyi olan erkekleri hoş tutmak, onlarla 'iyi geçinmektir'(Dowling, 1994: 121-122).

Bu yüzden bir noktaya kadar okutulan Feriha, onu isteyen ilk erkek ile nişanlandırılır ve nişanlısının isteği üzerine okuldan alınarak eve hapsedilir.

(...) İhsan, beni beğenmiş, istemiş. Ben o zaman on iki yaşında bir çocuk olduğum için annem, babam tabii reddetti. Fakat İhsan o kadar çok ısrar etmiş ki nihayet, dört sene sonra evlenmek şartı ile beni nişan etmeye razı olmuşlar. O zaman nişanlım, benim mektepten alınmamı, evde okumamı istemiş. Bir gün annem beni çağırdı: 'Kızım, artık sen nişanlanacaksın, mektebe gitmeyeceksin, seni evde okutacağız.' dedi. Beni kime nişan edeceklerini bile söylemedi. (...) Mektebi bırakmak, arkadaşlarımdan ayrılmak epeyce canımı sıkıyordu, ama ne anneme, ne de kimseye bir şey söylemedim (ÇG. 134).

Bu kararda aile içerisindeki roller de belirgin bir şekilde ortaya çıkar. Baba ve kararları veren bir rol üstlenirken, anne yalnızca uyum sağlamaktadır. "Birçok durumda baba, araya girerek kızın gelişen bağımsızlığını engeller, buna karşılık anne seyirci kalır." (Dowling, 1994: 123) Çünkü anne, "uzun süre önce kendi yaşamının sorumluluklarından kaçarak, sırtını kocasına yaslamıştır.(...) Kocasının güçlü, canlı kişiliği karşısında yılığındır. (...) Anne oradadır (ah, sonsuza dek oradadır). Ama ayrıca orada değildir." (Dowling, 1994: 124) Böyle bir ailede yaşayan Feriha, kadınlıktan ve bağımsızlıktan her geçen gün daha fazla uzaklaşarak yetişir.

Evlilik kararı ile artık artık ergen kız engellenmiştir ve baskı içerisinde yaşamaktadır. Okuldan ayrılışı, nişanlı olması sebebiyle çocuk yaşında çarşafa girmesini takip eder. "Ne olduğunu, niçin birdenbire mektebi bıraktığını anlayamadık, o günlerde bir gün sana sokakta rast geldim, minimini boyunla çarşafa girmişsin, hem de nasıl? Etekleri yerlere kadar, pelerininin uçları bileklerine kadar bir çarşaf. Rengi bile hatırımda, koyu kurşuni mi neydi? Yüzünde kalın bir peçe vardı." (ÇG. 125) Ailenin sözünde durmaması ve Feriha'nın nişandan iki ay sonra evlendirilmesi üzerine bütün baskılar kalıcılaşır. Baskılar ve kısıtlamalarla birlikte Feriha kendisi olmaktan iyice uzaklaşır.

Feriha, kocası eğitimini bitirip işe girdiğinde, artık ona tamamen bağımlılaşır. Zaten "bir kere oluştuktan sonra genç kızın bağımlılığı sürekli ve sistemli bir şekilde desteklenir." (Dowling, 1994: 121) Bu yüzden Feriha kocasına maddi olarak da bağlanır. Babasından gelen maddi desteği şimdi kocası üstlendiği için konforu bozulmaz. Bu sırada kızı İnci'yi doğurur ve yalnızca onunla ilgilendiği, hiçbir maddi kaygı gütmeyeceği, kocasının ona bakacağından emin olduğu için bu konfora alışır, bağımlılığı pekişir. Ancak kocası Fransa seyahati bahanesiyle onu terk ettiğinde, ardından babası ve annesi öldüğünde, kızıyla yapayalnız kalır. "On iki yaşından beri benim masum, tecrübesiz, olgunlaşmamış duygularımı oyalamaya, aldatmaya çalışan süslü, yaldızlı hayat, şimdi karşımda karanlık bir yüzle somurtuyordu. Hiçbir günahım olmadığı halde bütün gençlik haklarından, heyecanlarından mahrum, kollarımda yedi yaşında bir kız çocuğu ile hayatın ortasında yapayalnız bırakılmıştım. Ne annem, ne babam, ne yuvam, ne kocam, ne de istinat edebileceğim başka bir şey!" (ÇG. 138) O güne kadar yaslandığı kişiler gidince ve "evliliği yıkıldığı zaman, kadın çoğu kez kendini, ilk kez kendi yaşamından sorumlu bularak derin bir şok" (Dowling, 1994: 98) yaşamaya başlar. Feriha, "...tanım (kimlik duygusu) için başkalarına yönelir. Kendisini bir başkasının gözünden görme

Göde, H., N.

derecesi öyle yüksektir ki, söz konusu başka kişiye bir şey olması (ölmesi veya ayrılması, hatta belirgin bir şekilde değişmesi) halinde, kendisini artık göremez. ‘Sanki varolmamış gibi’ hisseder.”(Dowling, 1994: 52-53) Bu şok hali, onun özgürlüğe çıkış kapısı olabilir. Ancak Feriha, telaşla geri kaçmış, panik halinde sığınacak başka bir yer aramaya koyulmuştur. Çünkü küçüklükten beri alışık olduğu ve özendirildiği bağımlılıktan kurtulamaz. Özgürlüğün ve kendi refahından sorumlu olmanın verdiği stres onu korkuttuğu için mevcut konforundan vazgeçemez ve onu sağlaması için başka bir erkek arayışına girer. Simone de Beauvoir bu boyun eğme tavrının sebebinin “otantik (içtenlikli) varoluşa soyunmanın içerdiği gerilimden kaçınmak” şeklinde tanımlar (Dowling, 1994: 13). Bu Sindrella Kompleksi’nin en önemli maddelerinden olan ‘kurtarılmaya arzusu’dur. Ailesine ve kocasına bağımlı olarak yaşadığı için kendine içten içe kızan ancak bağımsız da olamayan Feriha, ailesinden kalan miras ve kocasının kızının bakımını üstlenmesi sayesinde maddi sorumluluklarını biraz daha erteleyebilir. Yalnız yaşadığı bu zaman diliminde kafasını kuma gömmüş bir vaziyette kurtarılmayı bekler. “Olabilirdiğince az sorgulamak ve ‘katlanmak’, bağımlı kişiliğin tipik bir özelliğidir.” (‘Belki durum değişir’ dedi Sindrella, sonsuza dek ocak külü döken Sindrella.)” (Dowling, 1994: 74)

Bu korkutucu ikilemden kurtarılmayı arzulayan Feriha, kendisine yardım eden Haluk’a sığınır. Güçlü erkek imajını özlediği için Haluk’a hayran kalarak onunla evlenmeye karar verir. Ancak Haluk İnci’yi istemediğini belirtince ondan da ayrılarak yine yalnız kalır. Bu iki tecrübeden sonra erkeklerin kendisine yaptığı kötülüğü erkeklere yapmaya karar verir. Artık bütün erkeklere acı çektirecek, hepsinin hisleriyle oynayacaktır: “Yalnız bundan sonra, ben de bana fenalık eden insanlara fenalık etmeye karar verdim. Kapımı, kalbimi yeniden ve kati surette herkese kapadım. Önüme gelen erkeği çileden çıkardıktan, kendime bağladıktan sonra elimi bile tutturmadan, o kıvrılırken ben kahkahalarla geri döndüm. Böylece hayattan intikam almaya başladım.” (ÇG. 144)

Sindrella Kompleksi’nde bu intikam duygusuna, ‘karşı-fobik maske’ adı verilir. Karşı-fobik maske; “Altın alta ürkek, güvensiz olan ve âşık olamayacak kadar kendi kimliğini kaybetmekten korkan kişinin kendine yeterliymiş gibi rol yaptığı sahte bir bağımsızlık göstergesidir.” (Dowling, 1994: 81) “Karşı-fobik kadınlar, erkeklerle olumlu ilişki kurmakta zorluk çeker. Kendilerini üstün, otorite sahibi hissetme ihtiyacı duyarlar. Sevgi ilişkilerinde kendi seçtikleri erkekler konusunda şikâyetçi olmaya başlarlar.” (Dowling, 1994: 76) Feriha da esasen güçsüz, otantik özgürlüğünü henüz elde edememiş bir kadın olmasına rağmen böyleymiş gibi davranır. Ancak içten içe bağımsızlıktan korkmaktadır.

Hayatının bu evresinde, romanın diğer kahramanlarından olan Müeyyet’e benzeyen Feriha; Cemal Fahir, Nihat ve Sedat ile birliktelik yaşasa da, sonunda hepsinden ayrılır ve hiçbirinin

ona gerçek özgürlüğünü ve mutluluğunu veremeyeceğini, onu bizzat kazanabileceğini anlayarak yavaş yavaş Zehra'ya benzemeye başlar. Kendisine bir işyeri açar, kadınlara çalışma alanı yaratır. Artık o, 'otantik özgürlük' kazanmıştır.

3.2.2.2. Zehra

Romanın bu kadın karakterinde aslında 'Sindrella Kompleksi' bulunmaz. Çünkü Zehra, Şükûfe Nihal'in ideal kadınıdır. Yazar, kadının sosyal hayattaki konumu hakkındaki görüşlerini Zehra üzerinden okuyucuya aktarır.

Çocukluğundan itibaren herkesin sahip olduğu bir ailenin içinde yetişen Zehra, zihninin prangalara vurulmasına müsaade etmez. Okulu başarıyla bitirdikten sonra, okumayı sevdiği ve ilme değer verdiği için bir kitapçı açar. İşleri iyi gitmektedir, yoğun bir şekilde çalışır ve bundan da mutluluk duyar. Çünkü kendi parasını kazanmaktadır. "Zehra her gün bir icat peşinde koşar, her gün ortaya yeni yeni fikirler atar, altı aydan beri de Babiâli'de bir kitaphane açtı, yeni zaman hanımı erkek gibi çalışmalı imiş." (ÇG. 125) Çalışmanın yalnızca erkeğin görevi olduğu zannedilen bir devirde Zehra'nın, süslenmek veya kendisini başkalarına beğendirmek gibi bir gayesi ve ihtiyacı yoktur. Çünkü otantik bağımsızlığını elde etmiştir: "Kadın artık 'başından atmasın, ortada kalmayayım' diye bir erkeği oyalamaya çalışmak zilletinden kurtulmalı! Kadın, yaşamak kuvvetini artık kendisinden almalı!" (ÇG. 163) şeklinde dile getirdiği düşüncesini hayata geçirmiştir. Onun tek amacı bağımsızlığının sürekliliğini sağlamaktır. Bunu da çok sevdiği okuma eylemiyle gerçekleştirdiği için zihni de özgürleşmiştir.

Zehra, toplumun kalıp yargılarından biri olan 'kadın çalışırsa erkekleşir.' görüşünün mantıksızlığını; "Bazılarının zannettiği gibi, bu hanımlardan hiçbiri de ruhen erkekleşmedi. Şu veya bu türlü işin cinsiyete tesir etmesi oldukça manasız bir fikir... Tabiatın büsbütün ayrı duygularla yarattığı insani kıyafeti, iş gibi küçük şeylerin değiştireceğine inanmak gülünç değil mi? Allah erkeği, kadını yaratırken birbiri için sonsuz bir cazibe kuvveti yarattı, lakin erkek şu işi görsün, kadın bu işi görsün diye bir tasnif yapmadı. (...) Bütün bunlar, kadını boş yere bağlayan arızı sebeplerdir. Çalışan kadın inceliğinden kaybetmez." (ÇG. 152) sözleriyle kanıtlar.

Başka bir erkeğe muhtaç olmadan yaşamının özgürlüğünü tadan Zehra'nın evlenmek gibi bir amacı yoktur. Evlenmek onun için yalnızca bir hayat ve fikir arkadaşına sahip olmak demektir. "Evlenmezsem ne çıkar, yavrum? 'Yirmi yaşına girdi de evde kaldı!' diye evlenmeyen kızlara tasa çekecek günler çoktan geçti. Sonra her beğendiğim erkekle evlenebilir miyim?" "Sen böyle işin alayındasın, vallahi 'evlenmez!' diye adın çıkmış. Geçenlerde bir bey, 'O hanım kimseyi beğenemez, kimseyi sevemez, o, yalnız işlerini, kitaplarını sever, böyle kadınla evlenebilir mi?' diyordu." (ÇG. 118) Toplumun bütün kalıp

Göde, H., N.

yargılarına rağmen o, zihnindeki ideal evlilikten vazgeçmez. “Evlenmenin, bir erkekle yaşamının maskaralık olmaktan kurtulduğu, insanın hürriyetini, insanlığını, şahsiyetini kaybettirmeyecek makul bir şekilde girdiği gün neden evlenmeyeyim?” (ÇG. 127)

Zehra, kadının kendi ayakları üzerinde durması ve özgürlüğünü kazanması gerektiğini sıkça dile getirir. Kadının evlilik içerisinde bir erkeğe bağımlı yaşayarak hayatını sürdürmesi ona göre kadının kendisine yaptığı bir hakarettir. Hanımların “tufeyli (asalak) geçinmekten hâlâ” (ÇG. 128) kurtulamalarına öfkelenmektedir.

Ne yapayım yavrum, bir erkeğin koluna dayanarak yaşamaktan azap duyuyorum. Başkası tarafından ağzıma verilmiş lokma, boğazımda kalıyor... (ÇG. 130). Evet, mümkünse bir yuva kurmak bir kadın için en doğru harekettir. Lakin o yuvanın içinde ağzını açıp da yem beklemek! İşte bunu aklım almıyor... Diyeceksin ki: Erkeğin getirdiğine mukabil sen de evde çalışırsın. Evet, ben de evde soğan doğrarım, bulaşık yıkarım, değil mi? Lakin ya ben soğan doğramakla, bulaşık yıkamakla hayattan memnun olacak kabiliyette yaratılmamışsam? (...) Kocasının hakaretine boyun eğen, ev işi görmeye müstait (yatkın) olan, aylarca evden çıkmayan kadın, bugüne kadar en iyi, en yüksek, en faziletli kadın sayılırdı. (...) Bence böyle kadın; faziletli, yüksek değil; miskin, şahsiyetsiz, zavallı bir mahlûktur (ÇG. 144-145).

Bu sözlerle Zehra aslında tam da, bağımsızlıktan sırf mevcut konforunu kaybedecek diye korkan ‘Sindrella Kompleksli’ kadını eleştirmektedir.

Zehra, o kadınlar gibi olmamak için, beğendiği bir eş adayı olan Hasan’ı reddeder. Çünkü Hasan, kendisinden daha fazla kazanmaktadır. Bunun yerine kendisiyle eşit bir geliri olan Selim ile evlenir ve idealindeki ilişki formunu yakalar.

Collette Dowling *Sindrella Kompleksi’nde* Zehra gibi kadınlar için şunları söyler:

Yine başkaları ise, ilham almışçasına, derinlerdeki korunma ve gözetilme arzusunu tam anlamıyla kavrayarak ve böylece kim olduklarına ve neyi başarabileceklerine ilişkin gerçekçi bir duyguyla, yeni bir güç kazanarak, bir daha geri dönmek üzere yola koyuluyordu. Bu kadınlar bir terapistin ‘cesarete duyarlı’ dediği şey oluyordu. Bastırmadan ve inkârdan oluşan bir yaşamı sürdürmek yerine, kendi içsel benliklerinin gerçeğiyle yüzleşiyor, sonunda da kendilerini eve kapatan korkulara karşı büyük bir zafer kazanıyordu. Bunlar gerçekten özgürlüğe çiçeklenen kadınlardır. Onlardan öğrenecek çok şeyimiz var. (Dowling, 1994: 26)

Çöl Güneşi’nin Zehrası romandaki diğer kadınlarla benzer bir ortamda yetiştirilse de kendini bağımlı olmaktan kurtarmış, ‘özgürlüğe çiçeklenmiştir’. Geçimini bizzat sağlamış, herhangi bir erkeğe maddi veya manevi açıdan bağlanmamaya özen göstermiştir. Dolayısıyla bu kahraman, feminizmin ideal kadınına yansıtılmaktadır.

3.2.2.3. Müeyyet

Müeyyet, Zehra’nın tam zıttı bir karaktere sahiptir. Çocukluğundan itibaren bağımlı yetiştirilmiştir. İlkokul arkadaşları Feriha ve Zehra’dan farklı olarak, bağımlılığından hiçbir zaman kurtulamaz. Zaten bağımlı bir kadın olduğu için yazar tarafından eserin en başında vakadan uzaklaştırılır. Müeyyet, yazarın ideal bağımsız kadınına daha da belirginleştirmek üzere yaratılmıştır. Herhangi bir maddi veya manevi endişesi olmayan Müeyyet, önce ailesinin daha sonra kocasının himayesine girmiştir. İhtiyaçları daima onlar tarafından

giderildiği için hep belirli bir konfor içerisinde yaşamış, hayatta hiç zorluk çekmemiştir. Bu yüzden bağımlı olmakta haklı olduğunu savunur. Müeyyet ve ona benzeyen kadınların

tek dertleri, son derece konforlu yaşamalarıydı. (...) Bunlar korunan kadınlar: genç, çekici, arsız ve güvende. Kadın olarak mali bağımlılıklarının hakları olduğunu varsayıyorlar. Karşılık olarak da kendilerini ev işlerine adıyor, temizlik yapma, evi düzene sokma, çocuk yetiştirme ve eğlenme becerileriyle gurur duyuyorlar. Ama içten içe, bilincinde olmasalar da, kendilerine bir gündem belirlemişler: neredeyse törenci bir tarzda yaşamlarının ne kadar riskli olduğunu fark etmekten kaçınıyorlar. Evliliklerinin çökmesi halinde ne olacağını düşünmüyorlar. Boşanmalar elbette oluyor. Bunu ve kadın kurbanlarını görüyor ve yaşamlarının kaçan iplerini yakalama çabasında çok cesur olduklarını düşünüyorlar (Dowling, 1994: 49).

Müeyyet, bir başkası tarafından geçindirilme arzusu besler. Çünkü kendisini geçindirdiğinde kadınlığını kaybedeceğine, böylece erkekler tarafından çekici, tatlı, kadınsı olarak algılanmayacağına inanır. Sevilmek ve kadınsılık, Müeyyet için önemlidir. Eğer beğenilmezse, yalnız ve korumasız kalabilir ve çalışmak zorunda olabilir. Bağımlılık ve başkası tarafından korunmak, onun yaşam kaynağıdır. Bu yüzden yalnızca dış görünüş kaygısı vardır. “Senin işlerinden bıktım usandım. Ne diye kendini yoruyorsun, anlamıyorum ki! Açmışsın, kimsesizmişsin gibi çalışıp duruyorsun! Yüzüne bir damla boya sürseydin ne olurdu? Nasıl kadınsın sen de?” (ÇG. 114) Müeyyet’e göre süslenmemek ve çalışmak, erkeklere mahsustur. Bu iki eylemi hayata geçiren kadın erkekleşir. “Zehra her gün bir icat peşinde koşar, (...) yeni zaman hanımı erkek gibi çalışmalı imiş.” (ÇG. 125) Çalışmanın, erkekleri kadınlardan uzaklaştıracağını düşünür. “Başarılı olmanın, erkeklerle olan ilişkilerini felç edeceğini düşünüyordu. Bu kadar basitti. Erkek arkadaşı olan kadınlar kaybetmekten, olmayanlar ise hiçbir zaman bulamamaktan korkuyordu.” (ÇG. 189) Sanki programlanmış gibi, yalnızca bağımlılıkla hayatta kalacağına inanır. Başka bir çözüm yolu üretmez. Dolayısıyla “kendi ilerlemesine kendisi engel olur. Kendi özgünlüğünü sabote eder.” (Dowling, 1994: 107)

Eğer kocasını kaybederse, hayatta kalamayacağını veya zorlanacağını, kadının katlanması ve olabildiğince az sorgulaması gerektiğine inanır. “Öyle bir tarafın aklına esti, diye ayrılmaya kalkmak zayıflıktır. Kadın, biraz sabırlı olmalıdır. Erkeğin ufak tefek yaramazlıklarına katlanmalı, görmemezliğe gelmeli! Üç beş sene sonra birbirinizden usanırsanız yahut geçinemezseniz ayrılıp başkası ile evleneceksiniz. Böylelikle demek ki durmadan arkadaş değiştireceksiniz.” (ÇG. 162) Burada yatan mesaj; Müeyyet’in, kocasının sağladığı konforun kesintisizliğini ve sürekliliğini arzuluyor olmasıdır. Bağımlı olduğu kocasını yitirmemek için her şeye katlanacaktır. Bu Sindrella kompleksinin tipik bir özelliğidir. “Sorunun belirtilerini görmezlikten gelmek, olabildiğince az sorgulamak ve ‘katlanmak’, bağımlı kişiliğin tipik bir özelliğidir.

4. Sonuç

Collette Dowling, çağdaş kadında bağımsızlık korkusunu, ‘Sindrella kompleksi’, olarak tanımlamaktadır. Dowling’e göre bu kompleks, çocukluklarında babalarına ve ağabeylerine

Göde, H., N.

bağımlı olarak yetiştirilen, ilerleyen yıllarda bu bağımlılığın sevgiliye veya kocaya maddi ve manevi bağımlılık olarak dönüşmesini isteyen kadınların durumunu anlatmaktadır. Kadınlar bilinçli ya da bilinçsiz olarak bu bağımlılıktan kurtulamazlar ya da kurtulmayı istemezler. Sindrella kompleksi, görünüşte bir konfor sağlamasına karşılık bağımsızlık yolunda ilerlemek isteyen kadın için mutlaka uzak durulması gereken bir zaaftır. Çünkü kadını pasif bir kimliğe mahkûm etmekte ve kendi ayakları üzerinde durmaktan, mücadele etmekten alıkoymaktadır.

Türk edebiyatının Cumhuriyet dönemi yazarlarından ve Türk kadın hareketlerinin öncü isimlerinden olan Şükûfe Nihal, eserlerinde anlattığı kadınlarla okuyucusunu, ‘çağdaş kadın hayatı’ konusunda yönlendirmeye çalışır. *Yakut Kayalar* ve *Çöl Güneşi* adlı romanların kadın karakterlerini tasarlarırken, onları Dowling’in ‘Sindrella kompleksi’ olarak adlandırdığı zaafırlarla donatır. Böylece okuyucunun zihninde güçlü, başarılı kadınla ilgili bir çıkarım oluşturur.

Collette Dowling’e göre kompleksin başlangıç noktası, ‘aile tarafından gereğinden fazla korunma’ ve bu korunma sonucu ‘ailesine tamamen bağımlı olmayı öğrenme’ aşamasıdır. Bu aşamalar *Yakut Kayalar*’ın tek kadın kahramanında ve *Çöl Güneşi* adlı romanın Ferihasında açık olarak görülür.

Sindrella kompleksinin bir boyutu olan ‘maddi kaygısızlık’, yine *Yakut Kayalar*’ın isimsiz kadınıyla, *Çöl Güneşi*’nde Feriha’nın hayatının bir aşamasında ve Müeyyet’te vardır. Üç kahraman da bağımlı oldukları kişiler tarafından maddi destek görmekte ve bu durumun onların doğal hakları olduğuna inanmaktadırlar.

Yine bu kompleksin bir başka boyutu olan ‘ruhen bağımlılık’ da *Yakut Kayalar*’ın isimsiz kahramanında ve *Çöl Güneşi* romanındaki Feriha’da belirgin bir biçimde görülür. Her iki kahraman da erkeklere âşık oldukları zaman kendilerini ruhen onlara ait hissederler. Onlar gittiğinde ya da öldüğünde, kendilerinden geriye hiçbir şey kalmayacağı korkusunu yaşarlar.

Dowling’in *Sindrella Kompleksi*’ne göre eşlerin veya sevgililerin birbirine bağlanmaları ve kendilerini birbirlerine ait hissetmeleri durumu, ‘ilişkilerde birbirine ait olma’ şeklinde adlandırılır. Bu durum *Yakut Kayalar*’ın isimsiz kahramanıyla sevgilisinin ilişkilerinde vardır. Kompleksin başka bir durumu olarak ‘karşı-fobik tepki’ *Çöl Güneşi*’nde Feriha’da vardır. Feriha, yaşadıklarından sonra erkeklerden intikam alma arzusuyla kendisini yıpratır. Yaşadığı birçok zorluğa rağmen ‘mutlu kadın’ imajını takınması ve hayatının belli bir aşamasına kadar çözümü yalnızca erkeklerde aramasına rağmen güçlü görünmeyi istemesi, bir ‘karşı fobik tepki’ belirtisidir. Ayrıca Feriha, ailesi tarafından ergenliğin henüz başlangıcında evlendirilmeye çalışılarak ‘ergenlik-kadınıktaki ilk kriz’i de yaşamıştır.

Sindrella kompleksinin bir boyutu olarak ‘konforu sürekli kılma isteği’ ve bunun için her şeyi göze alma çabası, *Çöl Güneşi*’nde Müeyyet’in hayatında tespit edilebilir. Müeyyet, maddi refah için kadınsılığı bir meslek veya meziyet kabul etmektedir. Konforun devamı için himayesine sığınılan erkeği memnun etmenin, iyi hayat şartları sağlamada en kısa yol olduğunu düşünmektedir.

Şükûfe Nihal’in *Yakut Kayalar* ve *Çöl Güneşi*’nde yarattığı kadınlar arasında Sindrella kompleksi tespit edilemeyen tek kahraman, Zehra’dır. Yazarın ideal kadın tipi olan Zehra, kadının sosyal hayattaki konumuna dair birçok olumlu mesajlar vererek okuyucuya kazanım sağlar. Bu mesajlarda Sindrella kompleksi eleştirisi de yer almaktadır. Zehra, bütün ideallerini kendi hayatına uygulamış, okulu başarıyla bitirdikten sonra kitaba verdiği değer sebebiyle bir kitapçı açarak geçimini sağlamış, kendisiyle eşit kazanca sahip birisiyle evlenerek benliğini ezdirmemiştir. Zehra bu fikirlerini etrafına yayarken arkadaşı Müeyyet’e öğüt vermiş, Feriha’nın gerçek özgürlüğe ulaşmasına yardımcı olmuştur.

Şükûfe Nihal *Yakut Kayalar* ve *Çöl Güneşi*’nde, çok yakın durduğu kadınların sosyalleşmesinin ve bağımsızlığının savunusunu yapar. Sindrella kompleksi, bağımsızlığı hedefleyen kadın ruhu için olumsuzluğu temsil etmektedir. Bunun için kadınların uzak durması ya da bilinçli şekilde kurtulması gereken bir hâldir. Feminizmin esaslarına dair birçok düşünceyi okuruna sunan Şükûfe Nihal, kahramanı Zehra ile dönem kadınına, ideal kadının -dolayısıyla da Sindrella kompleksi taşımayan kadının- nasıl olması gerektiğini anlatmayı istemiştir. Bu yüzden sanatçının *Yakut Kayalar* ve *Çöl Güneşi* adlı romanları Türk kadınının bağımsızlık mücadelesinin önemli yapı taşlarından sayılmalıdır.

Kaynakça

- Akagündüz, Ü. (2016), II. Meşrutiyet döneminde kadın hareketi ve Şükûfe Nihal’in “Bugünün genç kadınına” adlı yazısı, *Fe Dergi* 8, 1, 111-117.
- Argunşah, H. (2011), *Bir Cumhuriyet Kadını Şükûfe Nihal*, İstanbul: Timaş Yay.
- Balkız, H. (2017), Şükûfe Nihal’in ‘Çöl Güneşi’ Romanında Yeni Kadın Kimliği: Zehra, *Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi*, 2(2), 43-53.
- Beauvoir, S. (1993), *Kadın “İkinci Cins” 2 Evlilik Çağı*, İstanbul: Payel Yay.
- Çakır, S. (1994), *Osmanlı Kadın Hareketi*, İstanbul: Metis Yay.
- Çalışkan, V., E. Özey (2016), Darülfünun’dan Mezun İlk Kadın Coğrafyacı: Şükûfe Nihal (1897-1973), *Türk Coğrafya Dergisi*, 67, 61-66.
- Çetindaş, D. (2010), Hüzünlü Bir Aşkın Biyografik Okuması: Şükûfe Nihal ve Yakut Kayalar, *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 28, 155 – 169.
- Dowling, C. (1994), *Sindrella Kompleksi*, Ankara: Öteki Yay.

Göde, H., N.

İlgaz, H. (1973), Ankara'da Şükûfe Nihal İlkokulu, *Kadın*, 1052.

Şükûfe Nihal, *Bütün Eserleri, Çöl Güneşi*, Haz. Y. Zihnioğlu, (2008), C. 2, S. 113-189.
İstanbul: Kitap Yay.

Şükûfe Nihal, *Bütün Eserleri, Yakut Kayalar*, haz. Y. Zihnioğlu, (2008), C. 2, s.55-112
İstanbul: Kitap Yay.

Yıldırım, S. (2018), Sindrella Kompleksi: Çağdaş Kadında Bağımsızlık Korkusu, *Anasay Dergisi*, 5, 111-115.

Extended Abstract**Definition of the Cinderella Complex**

The Cinderella Complex, named after Collette Dowling's book, means the fear of independence for modern women. The girls raised with great protection by their families and especially their mothers, dependent on others and cannot give up taking shelter in safe areas when they are grown up. Therefore, they also become dependent individuals just like their mothers. It becomes an existential problem in women's life getting into a vicious circle.

Independence, being able to stand on one's own feet, grants freedom to women. Women constantly living in a comfortable and safe place removes her self-respect away stated as "Assurance cripples." (Dowling, 1994: 8)

However, the woman prefers to take shelter in the assurance whose price she prefers to pay, rather than insecure and dangerous freedom. She accepts to lose her self-respect to avoid the "tension involved in authentic (existential) existence" (Beauvoir, 1993). Because she is "not used to overcome and resist the fear. She has been always encouraged to avoid things that she is afraid of and do things that would makes her comfortable and safe since the very early ages. In fact, they are not trained for freedom, but rather for dependency which is just its opposite." (Dowling, 1994: 9)

So mainly the childhood lies under the problem. The girl who is raised in an extremely protected environment dependent on her family cannot leave this secure environment when she grows up. Of course, it is normal for boys and girls to be dependent on their families to some extent, but girls are raised with a tendency, which is above normal, and they are never encouraged to look after, prove and protect themselves. However, boys are raised to be independent since the day they are born. A woman realizes she has to stand on her own feet once grown up, but she cannot completely remove the anxiety coming along her childhood. This contrast, this dangerous dilemma, "depending on the situation" brings the tendency to escape and lean against someone any time. As soon as a woman faces a challenge, she takes shelter in someone else repeating her addiction. For this reason, her ambition becomes blunt and gets used to the comfort. Dowling calls it as the desire for rescue.

The woman whose addiction is reinforcing with the desire for rescue cannot do anything to escape and always expects it from others. Just like the fairy-tale character Cinderella. "Cinderella said maybe the situation changes, shedding ashes forever." (Dowling, 1994: 74)

The woman hearing somewhere inside a voice saying that she has to live independently and appropriate for an adult: counter-phobic mask to hide her fear and insecurity, even though the independence sounds frightening. Although the woman reacts to the outer world trying to prove that she is not fragile and vulnerable, but rather strong suppressing her fears; she is in a

Göde, H., N.

more difficult condition than a woman whose addiction is apparent, as she cannot even live her fears freely. It is because that she couldn't overcome her inner freedom fear yet.

The only way to ensure real freedom for woman is to become free from her inner self. (Dowling, 1994: 24) Mental dependence is the main force preventing her. Having counter-phobic attitude just to suppress her fears, waiting a problem to be solved by others or by itself distances woman from her freedom and consequently herself.

“This phenomenon of mainly suppressed attitudes and fears preventing her from using her intellect and creativity fully is called the Cinderella Complex ”(Dowling, 1994: 25).

Cinderella Complex in women characters of Yakut Kayalar Novel

Unanimous Character

The only female character in the novel is the main character whose name is not given in the novel. She is the only child of her family. She was therefore taken care all her life. She has been given the best living conditions since she was born. She has her private room and a nanny taking care of her. She was coddled so much that she has not even been to school and completes her education with private lessons at home. She basically spends her childhood at home.

As for all women, the beginning of everything is the childhood. The character becomes dependent on her family with her existing anxiety and care knowing that they will surely keep her safe, meet her basic needs, that distracting her from freedom.

This child who is fragile, well-educated and sensitive to art, always reads. In fact, reading is an act that opens the horizon of a person and make her fly to freedom. Actually, according to her peers, her horizon is opened, and her perspective is different.

However, this particular personality of the character contradicts with the fact that she is dependent on her family both financially and morally. While her simplicity, the importance she gives to art and science and her objectives makes her close to be the ideal woman, the fact that only thing she does is reading and falling in the enthusiasm of art distracts her from being a dependent woman. She has basic needs just like any person and she lives her life being sure that her family will meet her needs.

When she begins dreaming of marriage, she is already morally attached to her dreamboat. When she finds the love, she has been looking for, her addiction easily stiffens when they spend time together since she is already attached.

However, when they break up, her boyfriend becomes ill and dies. The character becomes a living dead. The character who normally cannot stop reading books and dealing with art at

homebecomes a totally different person when she loses her beloved one. She feels emptiness and loses herself.

“Cinderella Complex” of the women characters of *Çöl Güneşi* novel

Feriha

Feriha, the main character of the novel, is also the character giving her name to the novel. Every man in the Şişli district of Istanbul falls in love with this beautiful woman. She is called the Desert Sun all over Istanbul as she burns the hearts of her lovers. She looks cheerful and unconcerned when looked from outside, but she is actually not. When she was a kid, she was engaged to someone she never met by her family and was taken from school without asking her opinion. However, she was a child having an objective and seeing life from a different perspective than other girls.

Like every girl, Feriha is also unhealthily dependent on her family both financially and morally during her childhood. When her family forces her to get engaged at an early age and take her from the school, she is not aware of anything. It is due to the fact that their daughter is depending on them and has to obey whatever they say. Her family thinks: ‘She should not live that freely and it is more appropriate for her to be a man's partner’. And so it is. Feriha, who studies for a while is forced to get engaged to the first man who desires her when she enters puberty and her family imprisons her at home taking from the school just because her fiancée asks for it. This situation is explained under the title of “puberty: the first crisis in femininity” in Cinderella Complex.

After getting married and having a child, Feriha becomes completely dependent on her husband. One day, when her husband leaves her on with an excuse of a trip to France for 3 months and her parents die, she becomes alone with her daughter. In the following period, she becomes connected to all men in her life for shelter, but she did not get any results. Her character slowly begins to resemble to the character of Zehra realizing that none of them can give her real freedom and happiness, and only she can gain it herself. She starts a business for herself creating a workplace for women. Now, she has her real and sincere freedom.

Zehra

This female character of the novel does not have the Cinderella Complex. Because Zehra is the ideal woman character of Şükûfe Nihal. The author conveys her views about the position of women in social life through Zehra to the reader.

Zehra, who grew up in a family structure like everyone since her childhood, does not allow her mind to be fettered regardless of all. After graduating from her school successfully, she

Göde, H., N.

opens a bookstore herself, as she likes science and reading. Her business goes well, she works hard, and it makes her happy as she earns her own money.

She criticizes women with Cinderella Complex many times throughout the novel explaining that they also have to gain their own freedom. She gives recommendations about this subject and many other subjects related to gender equality.

Müeyyet

Müeyyet has the opposite character of Zehra. She has been raised dependent since her childhood and her dependence gradually increases while growing up. Unlike her friends from elementary school, Feriha and Zehra, she cannot get rid of her addiction.

Müeyyet without having any financial or moral concerns, lives under the protection of her family first then her husband. As they always meet her needs, she always lives in a comfort without any difficulty in her life. For this reason, she thinks that this dependence is her right and her dependence is gifted to her.

She desires for others to provide for her. Because she believes that if she provides for herself, she will lose her femininity. Thus, she will not be seen as attractive, sweet and feminine by men.

To be loved and femininity are important factors for her since being loved from the beginning is the necessity and profession of her. If she is not attracted, she may be left alone, unprotected and may need to work. Addiction and being protected by others are her source of life.

She thinks working distances men from her. She defends the idea that if she loses her husband, she cannot survive or will have difficulties. Therefore, she must bear everything and question as rare as possible.

The hidden message here is: Müeyyet desires the comfort her husband provides to not last and be constant. She will endure anything not to lose her husband. This is a very typical characteristic of the Cinderella Complex.